

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

ΠΡΩΤΟ ΤΜΗΜΑ

**ΥΠΟΘΕΣΗ ΚΑΛΑΜΙΩΤΗΣ ΚΑΙ ΛΟΙΠΟΙ
ΚΑΤΑ ΕΛΛΑΔΑΣ**

(Προσφυγή αρ. 53098/13)

ΑΠΟΦΑΣΗ

ΣΤΡΑΣΒΟΥΡΓΟ

29 Οκτωβρίου 2015

*Η απόφαση αυτή είναι οριστική υπό τις προϋποθέσεις του άρθρου 44 §2 της Σύμβασης.
Μπορεί να επέλθουν ορισμένες αλλαγές ως προς τη μορφή.*

Στην υπόθεση Καλαμιώτης και λοιποί κατά Ελλάδας,

Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (Πρώτο Τμήμα), που συνεδρίασε σε τμήμα με την ακόλουθη σύνθεση:

Andras Sajó, Πρόεδρο,

Mirjana Lazarova Trajkovska,

Julia Laffranque,

Paulo Pinto de Albuquerque,

Λίνο-Αλέξανδρο Σισιλιάνο,

Erik Møse,

Dmitry Dedov, δικαστές,

Και με τη σύμπραξη του Søren Nielsen, Γραμματέα Τμήματος,

Αφού διασκέφθηκε σε Συμβούλιο, στις 6 Οκτωβρίου 2015,

Εξέδωσε την παρούσα απόφαση, που υιοθετήθηκε την ημερομηνία αυτή:

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

1. Η υπόθεση προέκυψε μετά από προσφυγή (αρ. 53098/13) που ασκήθηκε κατά της Ελληνικής Δημοκρατίας από δεκαπέντε πολίτες του κράτους αυτού, από ένα Ιρακινό πολίτη, έναν Αλβανό και έναν Ρουμάνο υπήκοο, τα ονόματα των οποίων αναφέρονται στο Παράρτημα («οι προσφεύγοντες») και οι οποίοι προσέφυγαν στο Δικαστήριο στις 16 Αυγούστου 2013, δυνάμει του άρθρου 34 της Σύμβασης για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών («η Σύμβαση»).
2. Οι προσφεύγοντες εκπροσωπήθηκαν από τις Ε.Λ. Κούτρα και Χ. Μωυσίδου, δικηγόρους Αθηνών. Η Ελληνική Κυβέρνηση («η Κυβέρνηση») εκπροσωπήθηκε από τους πληρεξουσίους της, τον κ. Κ. Γεωργιάδη, Πάρεδρο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους και την κ. Κ. Καραβασίλη Δικαστική Αντιπρόσωπο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους.

3. Οι προσφεύγοντες επικαλούνται ειδικότερα παραβίαση του άρθρου 3 της Σύμβασης λόγω των συνθηκών κράτησής τους στις φυλακές Λάρισας.

4. Στις 7 Απριλίου 2014, οι σχετικές με τα άρθρα 3 και 13 αιτιάσεις κοινοποιήθηκαν στην Κυβέρνηση και η προσφυγή κρίθηκε απαράδεκτη ως προς τα περαιτέρω.

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟ

I. ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΑ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΑ ΤΗΣ ΥΠΟΚΡΙΣΗ ΥΠΟΘΕΣΗΣ

5. Οι προσφεύγοντες κρατούνταν όλοι στις φυλακές της Λάρισας την ημερομηνία άσκησης της προσφυγής.

A. Η κατάσταση την οποία καταγγέλλουν οι προσφεύγοντες

6. Όλοι οι προσφεύγοντες καταγγέλλουν τις συνθήκες κράτησής τους στις φυλακές της Λάρισας λόγω :

-του υπερπληθυσμού: κρατούνται σε κελιά των 25 τ.μ. μαζί με άλλους δώδεκα ή δεκατρείς κρατούμενους. Τα κελιά έχουν μόνο δέκα κρεβάτια και μια τουαλέτα.

-έλλειψης υγιεινής: κανένα προϊόν καθαρισμού δεν χορηγείται στους κρατούμενους

-έλλειψης επαρκούς θέρμανσης, ειδικά κατά την περίοδο του χειμώνα, έλλειψης ζεστού νερού, εξαερισμού και πόσιμου νερού

-μη διαχωρισμού των υποδίκων από τους καταδικασθέντες, των ασθενών από τους υγιείς, όσων έχουν διαπράξει εγκλήματα κατά της ζωής και όσων έχουν καταδικαστεί για οικονομικά εγκλήματα,

-ανεπαρκούς τροφής,

-έλλειψης δραστηριοτήτων αναψυχής και λόγω διάκρισης στον καταμερισμό των θέσεων εργασίας

7. Στις 17 Ιουλίου 2013, ορισμένοι από τους προσφεύγοντες προσέφυγαν, δυνάμει του άρθρου 572 του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας στον Εισαγγελέα Πλημμελειοδικών Λάρισας, υπεύθυνο για τις φυλακές και ζήτησαν την βελτίωση των συνθηκών κράτησής τους έτσι ώστε να είναι σύμφωνες προς τη Σύμβαση.

8. Ο προσφεύγων Ατταλίδης κρατήθηκε από την 14^η Ιανουαρίου 2010 ως την 16^η Μαΐου 2013, οπότε αφέθηκε ελεύθερος.

9. Ο προσφεύγων Αλβανός κρατήθηκε από την 5^η Ιουνίου 2012 ως την 7^η Μαΐου 2013, οπότε και αφέθηκε ελεύθερος.

Β. Η γενική κατάσταση κατά την άποψη της Κυβέρνησης

10. Οι κρατούμενοι λαμβάνουν σε τακτά χρονικά διαστήματα χαρτί υγείας, σαπούνι και προϊόντα καθαρισμού. Λόγω της οικονομικής κρίσης και λόγω της μείωσης του προϋπολογισμού της φυλακής η κοινωνική υπηρεσία των φυλακών, σε συνεργασία με φιλανθρωπικούς οργανισμούς προσφέρουν στους ημεδαπούς και αλλοδαπούς κρατούμενους προϊόντα για την προσωπική τους καθαριότητα.

11. Η Κυβέρνηση υποστηρίζει ότι απολυμάνσεις και μυοκτονίες γίνονται τακτικά στην φυλακή από εξωτερικό συνεργείο και ότι τα κλινοσκεπάσματα καθαρίζονται στο πλυντήριο των φυλακών.

12. Η Κυβέρνηση προσκομίζει, ενδεικτικά, δέκα εβδομαδιαία μενού που προβλέπονταν για τους κρατούμενους κατά την περίοδο κράτησης του προσφεύγοντος και αναφέρει ότι το πόσιμο νερό στην φυλακή είναι το ίδιο με αυτό με το οποίο τροφοδοτείται η πόλη της Λάρισας.

13. Όσον αφορά τη ψυχαγωγία των κρατουμένων, μπορούν να κοιτούν την τηλεόραση ή να αθλούνται (μπάσκετ, ποδόσφαιρο) στο προαύλιο των φυλακών ή στο γυμναστήριο που έχει όργανα άρσης βαρών και σάκο του μποξ. Επίσης, στον δεύτερο όροφο κάθε πτέρυγας υπάρχει τραπέζι του πικν πόγκ.

Γ. Η άποψη της Κυβέρνησης για την κατάσταση του προσφεύγοντος Rasho-Halijani

14. Ο προσφεύγων Rasho-Halijani κρατείται από την 6η Μαΐου 2010. Σύμφωνα με τα στοιχεία που έδωσε η Κυβέρνηση, ο προσφεύγων έχει τοποθετηθεί από την 20^η Ιουνίου 2011 στην πτέρυγα Δ', η οποία προορίζεται για όσους δουλεύουν στην φυλακή, σε ένα θάλαμο 221 τ.μ. με άλλους 40 έως 56 κρατούμενους. Δίπλα από τον θάλαμο υπάρχει τουαλέτα συνολικής επιφάνειας 23,56 τ.μ. με πολλά ντους, τουαλέττες και νιπτήρες. Συνεπώς, ο προσωπικός χώρος του κρατούμενου κυμαινόταν από 3,43 τ.μ.

έως 4,81 τ.μ. ανάλογα με τον αριθμό των κρατουμένων ο οποίος κυμαινόταν μεταξύ 40 και 56.

15. Η Κυβέρνηση αναφέρει ότι ο θάλαμος του προσφεύγοντος έχει 28 κλίνες σε κουκέτες, περίπου δέκα τραπέζια, σκαμπό, ψυγείο και καταψύκτη και πολλές κρεμάστρες. Υπάρχει επίσης, τηλεόραση για κάθε κρεβάτι και κομοδίνο για κάθε κρατούμενο. Ο θάλαμος θερμαίνεται και υπάρχει ζεστό νερό από τις 19:00 ως τις 19:30 και από τις 20:30 έως τις 21:00 τον χειμώνα ενώ το καλοκαίρι από 12:00 ως 13:00 και από 20:00 ως 21:00. Ο θάλαμος έχει εξαερισμό και φυσικό φως χάρις σε πέντε παράθυρα (διαστάσεων 1,55μ. X 1,65μ το καθένα) και χάρις σε ένα παράθυρο στην τουαλέτα (ιδίως διαστάσεων).

II. ΤΟ ΟΙΚΕΙΟ ΕΘΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ Η ΠΡΑΚΤΙΚΗ

16. Όσον αφορά το οικείο εθνικό δίκαιο και πρακτική, ισχύουν όσα αναφέρονται στην απόφαση *Χατζηβασιλειάδης κατά Ελλάδας* (αρ. 51618/12, §§17-21, 26 Νοεμβρίου 2013).

III. ΟΙ ΔΙΑΠΙΣΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΛΗΨΗ ΤΩΝ ΒΑΣΑΝΙΣΤΗΡΙΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΠΑΝΘΡΩΠΩΝ Η ΕΞΕΥΤΕΛΙΣΤΙΚΩΝ ΠΟΙΝΩΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

17. Στην έκθεσή της της 5^{ης} Ιουλίου 2013, η οποία συντάχτηκε μετά την επίσκεψή της που διεξήχθη μεταξύ 4^{ης} και 16^{ης} Απριλίου 2013 η CPT ανέφερε τα ακόλουθα ως προς τις φυλακές της Λάρισας.

18. Οι φυλακές αποτελούνται από πέντε πτέρυγες και είχε επίσημη χωρητικότητα για 600 κρατούμενους. Την εποχή της επίσκεψης, φιλοξενούσαν 892 κρατούμενους. Ο υπερπληθυσμός ήταν εμφανής στο σύνολο των φυλακών. Οι πτέρυγες Α, Β και Γ φιλοξενούσαν μεταξύ 200 και 270 άτομα εκάστη στα κελιά. Ένα κανονικό κελί είχε επιφάνεια 23 τ.μ. και είχε πέντε κλίνες (κουκέτες), ένα τραπέζι και ορισμένες καρέκλες. Στην πτέρυγα Α, η αποστολή της CPT διαπίστωσε ότι σε ορισμένα κελιά διέμεναν μέχρι και δώδεκα κρατούμενοι και συνεπώς ορισμένοι κοιμόντουσαν σε στρώματα τοποθετημένα στο έδαφος ή δύο-δύο στα κρεβάτια. Κάποια κελιά ήταν υγρά και χρειαζόντουσαν εργασίες συντήρησης (η βαφή των τοίχων παρουσίαζε ξεφλούδισματα

, τα τζάμια ήταν σπασμένα) και άλλα μεγαλύτερες επισκευές. Κάθε κελί είχε συμπληρωματικό χώρο 5 τ.μ. με ένα W.C., ντους και μια βρύση.

19. Η πτέρυγα Δ φιλοξενούσε σε δύο θαλάμους περίπου 135 κρατούμενους που εργαζόντουσαν στην φυλακή ή που ήταν ορισμένης ηλικίας. Οι θάλαμοι είχαν σειρές από κουκέτες που αφήνανε σε κάθε κρατούμενο προσωπικό χώρος επιφάνειας 3 τ.μ. Δίπλα από κάθε κρεβάτι υπήρχε ένα τραπέζι και δύο σκαμπό. Η γειτονική τουαλέτα είχε έξι ντους, έξι W.C. και τέσσερις νιπτήρες.

20. Εντούτοις, η CPT διαπίστωσε ότι οι πτέρυγες των φυλακών είχαν μολυνθεί από έντομα και ψείρες και ότι οι συνθήκες υγιεινής δεν ήταν ικανοποιητικές. Οι κρατούμενοι παραπονούνταν επίσης στους εκπροσώπους της CPT ότι τα στρώματα και τα σκεπάσματα που τους δίνονταν ήταν βρώμικα, πράγμα που διαπίστωσαν και τα ίδια τα μέλη της CPT. Δεν δίδονταν στους κρατούμενους προϊόντα προσωπικής υγιεινής ή δίδονταν σε περιορισμένες ποσότητες και έτσι οι κρατούμενοι ήταν υποχρεωμένοι να τα αγοράζουν από το κατάστημα της φυλακής ή να ζητούν από την οικογένεια ή τους φίλους τους να τους φέρουν τέτοια είδη κατά την επίσκεψή τους. Τέλος, η θέρμανση λειτουργούσε για σύντομα χρονικά διαστήματα κατά τους χειμερινούς μήνες και για το λόγο αυτό οι κρατούμενοι αναγκάζονταν να κοιμούνται με τα ρούχα τους.

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΔΙΚΑΙΟ

ΕΠΙ ΤΩΝ ΕΠΙΚΑΛΟΥΜΕΝΩΝ ΠΑΡΑΒΙΑΣΕΩΝ ΤΩΝ ΑΡΘΡΩΝ 3 ΚΑΙ 13 ΤΗΣ ΣΥΜΒΑΣΗΣ

21. Οι προσφεύγοντες παραπονούνται για τις συνθήκες κράτησής τους στις φυλακές Λάρισας. Επικαλούνται παραβίαση του άρθρου 3 της Σύμβασης. Επικαλούνται επίσης το άρθρο 13 και παραπονούνται για την απουσία πραγματικής προσφυγής για να παραπονεθούν για τις συνθήκες κράτησής τους. Τα άρθρα αυτά έχουν ως εξής:

Άρθρο 3

«Ουδείς επιτρέπεται να υποβληθή εις βασάνους ούτε εις ποινάς ή μεταχειρίσιν απανθρώπους ή εξευτελιστικάς».

Άρθρο 13

«Παν πρόσωπον του οποίου τα αναγνωριζόμενα εν τη ... Συμβάσει δικαιώματα και ελευθερία παραβιάσθησαν, έχει το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής ενώπιον εθνικής αρχής,

έστω και αν η παραβίασις διεπράχθη υπό προσώπων ενεργούντων εν τη εκτελέσει των δημοσίων καθηκόντων του».

A. Όσον αφορά τους προσφεύγοντες με αρ. 4 έως 18

22. Στις 16 Μαρτίου 2015, το Δικαστήριο έλαβε δήλωση φιλικού διακανονισμού που υπογράφηκε από την Κυβέρνηση, η οποία δηλώνει ότι δεσμεύεται να καταβάλει σε καθένα από τους προσφεύγοντες που έχουν καταχωρηθεί με τους αρ. 4 έως 18 τα ακόλουθα ποσά: Καλαμιώτης: 6.200€, Βασιλόπουλος: 9.300€, Δημητρόπουλος: 7.600€, Kadiroglou: 8.800€, Καραχάλιος: 8.200€, Κόρακας: 5.500€, Λουλουργάς: 10.500€, Λεντέρης: 8.200€, Παρασκευόπουλος: 8.800€, Σερίφογλου: 9.500€, Χαληλόπουλος: 7.600€, Φραγκούλης: 6.500€, Ali Oglou: 8.800€, Ciubotaru : 8.600€, Mandalawy : 14.000€. Τα εν λόγω ποσά θα καλύπτουν κάθε ηθική βλάβη καθώς και τα έξοδα και τη δικαστική δαπάνη, συν κάθε ποσό που μπορεί να οφείλεται ως φόρος από τους προσφεύγοντες. Οι προσφεύγοντες θα πρέπει να παραιτηθούν από κάθε άλλη αξίωση κατά της Ελλάδας σχετικά με τα πραγματικά περιστατικά στα οποία βασίζεται η προσφυγή τους. Τα εν λόγω ποσά θα καταβληθούν εντός τριών μηνών από την ημερομηνία κοινοποίησης της απόφασης του Δικαστηρίου. Σε περίπτωση μη καταβολής εντός της προθεσμίας αυτής, η Κυβέρνηση δεσμεύεται να καταβάλει, από την εκπνοή της προθεσμίας αυτής και μέχρι την πραγματική καταβολή του εν λόγω ποσού τόκο υπολογιζόμενο με επιτόκιο αυτό της διευκολύνσεως οριακού δανεισμού της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τραπέζης, προσαυξημένο κατά τρεις ποσοστιαίες μονάδες. Η καταβολή αυτή θα ισοδυναμεί με οριστική διευθέτησης της υπόθεσης.

23. Στις 25 Μαΐου οι προσφεύγοντες δήλωσαν ότι ήσαν έτοιμοι να δεχτούν την πρόταση φιλικού διακανονισμού της Κυβέρνησης υπό τον όρο ότι τα προτεινόμενα ποσά θα κατατίθονταν στον τραπεζικό λογαριασμό της εκπροσώπου τους, όπως το ανέφεραν στην επίσημή δήλωσή τους και χωρίς άλλες διευκρινίσεις πλην αυτών που υπήρχαν στον φάκελο της υπόθεσης.

24. Το Δικαστήριο λαμβάνει υπόψη του τον φιλικό διακανονισμό στον οποίο κατέληξαν οι διάδικοι. Θεωρεί ότι ο διακανονισμός αυτός εμπνέεται από τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων όπως αυτά προβλέπονται από τη Σύμβαση και τα

Πρωτόκολλά της και θεωρεί ότι δεν υπάρχει κανένας λόγος που να δικαιολογεί τη συνέχιση της εξέτασης της προσφυγής. Θεωρεί επίσης, ότι η Κυβέρνηση πρέπει να καταβάλει τα εν λόγω ποσά απευθείας στον τραπεζικό λογαριασμό που έχουν υποδείξει οι δικηγόροι των ενδιαφερομένων (βλ. *Ταγκατίδης και άλλοι κατά Ελλάδα*, αρ. 2889/09, §34, 11 Οκτωβρίου 2011).

25. Κατά συνέπεια, η υπόθεση πρέπει να διαγραφεί από το πινάκιο όσον αφορά τους προαναφερθέντες προσφεύγοντες.

B. Όσον αφορά τους προσφεύγοντες με αρ. 1 έως 3

1. Επί του παραδεκτού

26. Καταρχάς, η Κυβέρνηση καλεί το Δικαστήριο να απορρίψει την προσφυγή κατά το μέρος που έχει ασκηθεί από τους προσφεύγοντες Ατταλίδη και Αλβανό λόγω μη εξάντλησης των εθνικών ενδίκων μέσων: οι εν λόγω προσφεύγοντες, οι οποίοι αφέθηκαν ελεύθεροι πριν την κατάθεση της προσφυγής τους στο Δικαστήριο, έπρεπε να είχαν ασκήσει αγωγή αποζημίωσης βάσει του άρθρου 105 ΕισΝΑΚ.

27. Οι προσφεύγοντες αμφισβητούν τον πραγματικό χαρακτήρα (αποτελεσματικότητα) της αγωγής που βασίζεται στο προαναφερθέν άρθρο 105 και υπογραμμίζουν ότι η Κυβέρνηση δεν προσκομίζει καμία απόφαση εθνικών δικαστηρίων που να έχει επιδικάσει σε κρατούμενο (ακόμη και αν έχει αφεθεί ελεύθερος πριν την προσφυγή στο Δικαστήριο) αποζημίωση λόγω παραβίασης του άρθρου 3 της Σύμβασης. Επιπλέον, η διαδικασία αυτή είναι πολύ δαπανηρή και ενδέχεται να κρατήσει πολλά χρόνια. Προς επίρρωση της θέσης τους οι προσφεύγοντες επικαλούνται τις αποφάσεις *Αδαμαντίδης κατά Ελλάδα* (αρ. 10587/10, 17 Απριλίου 2014), *de los Santos και de la Cruz κατά Ελλάδα* (αρ. 2134/12 και 2161/12, 26 Ιουνίου 2014) και *A.L.K. κατά Ελλάδα* (αρ. 63542/11, 11 Δεκεμβρίου 2014), στις οποίες το Δικαστήριο απέρριψε την ένσταση της Κυβέρνησης η οποία βασιζόταν στο προαναφερθέν άρθρο 105.

28. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει τη νομολογία του σύμφωνα με την οποία, όσον αφορά την εξάντληση των εθνικών ενδίκων μέσων, η κατάσταση μπορεί να είναι διαφορετική για ένα άτομο που κρατήθηκε υπό συνθήκες που θεωρεί αντίθετες προς το

άρθρο 3 της Σύμβασης και το οποίο προσφεύγει στο Δικαστήριο μετά την αποφυλάκισή του και για ένα άτομο που προσφεύγει στο Δικαστήριο ενώ εξακολουθεί να κρατείται υπό τις συνθήκες που καταγγέλλει (*Χατζηβασιλειάδης κατά Ελλάδας* (déc.), αρ. 51618/12, §30, 26 Νοεμβρίου 2013). Υπενθυμίζει επίσης ότι στην απόφασή του *A.F. κατά Ελλάδας* (αρ. 53709/11, §§55-60, 13 Ιουνίου 20136) έκρινε ότι πρέπει να εξεταστεί εάν οι νομοθετικές ή κανονιστικές διατάξεις επίκληση των οποίων είναι δυνατή στο πλαίσιο μας αγωγής με βάση το άρθρο 105 ΕισΝΑΚ είναι διατυπωμένες κατά τρόπο αρκούντως συγκεκριμένο και εγγυώνται δικαιώματα «υποκειμενικά» (ibid. §32).

29. Στην υπό κρίση υπόθεση το Δικαστήριο παρατηρεί ότι οι προσφεύγοντες Ατταλίδης και Αλβανός αφέθηκαν ελεύθεροι αντίστοιχα στις 16 και 17 Μαΐου 2013 (βλ. ανωτέρω παράγραφοι 8-9). Προσφεύγοντας στο Δικαστήριο στις 16 Αυγούστου 2013, προφανώς και δεν αποσκοπούσαν να παρεμποδιστεί η συνέχιση της κράτησής τους υπό συνθήκες απάνθρωπες ή εξευτελιστικές, αλλά να πετύχουν τη μεταγενέστερη διαπίστωση της παραβίασης του άρθρου 3 της Σύμβασης από το Δικαστήριο και, ενδεχομένως, αποζημίωση για την ηθική βλάβη που υπέστησαν.

30. Το Δικαστήριο επισημαίνει ότι οι δύο προσφεύγοντες κρατήθηκαν στις φυλακές Λάρισας και υπόκειντο έτσι στις διατάξεις του Σωφρονιστικού Κώδικα. Ως προς αυτό, η παρούσα υπόθεση διακρίνεται από τις προαναφερθείσες υποθέσεις *Αδαμαντίδης, de los Santos και de la Cruz και A.L.K.* τις οποίες επικαλούνται οι προσφεύγοντες και που αφορούσαν τις συνθήκες κράτησης στα Αστυνομικά τμήματα και τα κέντρα κράτησης στα οποία δεν εφαρμόζεται ο Σωφρονιστικός Κώδικας.

31. Οι κυριότερες αιτιάσεις τους που αφορούν τις συνθήκες κράτησής τους και οι οποίες διατυπώθηκαν ενώπιον του Δικαστηρίου, αφορούν κυρίως τον υπερπληθυσμό που επικρατεί στις φυλακές αυτές, τα προβλήματα υγιεινής και την ανεπάρκεια της τροφής. Ωστόσο, κατά την άποψη του Δικαστηρίου, τα άρθρα 21, 25 και 32 του Σωφρονιστικού Κώδικα εγγυώνται στους τομείς αυτούς υποκειμενικά δικαιώματα, επίκληση των οποίων μπορεί να γίνει ενώπιον των δικαστηρίων (βλ. ανωτέρω § 16). Η αγωγή αποζημίωσης που θεμελιώνεται στο άρθρο 105 του Εισαγωγικού Νόμου του Αστικού Κώδικα σε συνδυασμό με τα προαναφερθέντα άρθρα του Σωφρονιστικού

Κώδικα, και επίσης σε συνδυασμό με το άρθρο 3 της Σύμβασης το οποίο εφαρμόζεται άμεσα στην εθνική έννομη τάξη αποτελούσε ένδικο μέσο το οποίο όφειλαν να ασκήσουν οι προσφεύγοντες.

32. Από τα ανωτέρω συνάγεται ότι η προσφυγή πρέπει να απορριφθεί λόγω μη εξάντλησης των εθνικών ενδίκων μέσων, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 35§§1 και 4 της Σύμβασης, κατά το μέρος που αφορά τους προσφεύγοντες Ατταλίδη και Αλβανός.

33. Το Δικαστήριο διαπιστώνει επίσης ότι η προσφυγή, στο μέτρο που έχει ασκηθεί από τον προσφεύγοντα Baskim-Kristo Rasho-Halijani, ο οποίος εξακολουθούσε να κρατείται στη Λάρισα την ημερομηνία άσκησης της προσφυγής, δεν είναι προδήλως αβάσιμη υπό την έννοια του άρθρου 35§3(α) της Σύμβασης και δεν αντίκειται σε κανένα άλλο λόγο απαραδέκτου. Την κηρύσσει επομένως παραδεκτή.

2. *Επί της ουσίας*

34. Η Κυβέρνηση αναφέρεται στη δική της εκδοχή των συνθηκών κράτησης του προσφεύγοντος στις φυλακές της Λάρισας (βλ. ανωτέρω §§ 10-15) και υπογραμμίζει ότι ακόμη και αν δεν είναι απολύτως ικανοποιητικές δεν υπερβαίνουν το όριο της βαρύτητας που απαιτείται για να θεωρηθούν ως απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση. Υπογραμμίζει επίσης ότι οι ισχυρισμοί του προσφεύγοντος είναι αόριστοι και δεν αναφέρονται στην προσωπική του κατάσταση. Αναφέρεται στις διαπιστώσεις του Δικαστηρίου στην απόφαση *Κανάκης κατά Ελλάδας (αρ. 2)* (αρ. προσφυγής 4016/11, 12 Δεκεμβρίου 2013) που αφορούν τις ίδιες φυλακές καθώς και τις διαπιστώσεις της CPT και υπογραμμίζει ότι το γεγονός ότι ορισμένες πτέρυγες της φυλακής είχαν τα προβλήματα που εντόπισε η CPT λόγω του υπερπληθυσμού δεν σημαίνει ότι τα προβλήματα αυτά αφορούσαν το σύνολο της φυλακής. Ωστόσο, ο προσφεύγων κρατούνταν σε μια πτέρυγα στην οποία δεν επικρατούσε υπερπληθυσμός.

35. Ο προσφεύγων επικαλείται την προαναφερθείσα απόφαση *Κανάκης (αρ. 2)* και τις διαπιστώσεις της CPT.

36. Όσον αφορά τις συνθήκες κράτησης, το Δικαστήριο λαμβάνει υπόψη του τις σωρευτικές συνέπειες αυτών καθώς και τους ειδικούς ισχυρισμούς του προσφεύγοντος (*Dougoz κατά Ελλάδας*, αρ. 40907/98, §46, CEDH 2001-II). Ειδικότερα, το χρονικό

διάστημα κατά το οποίο κρατείται ένα άτομο υπό τις επίδικες συνθήκες αποτελεί σημαντικό παράγοντα (*Kalashnikov κατά Ρωσίας*, αρ. 47095/99, §102, CEDH 2002-VI, *Kehayon κατά Βουλγαρίας*, αρ. 41035/98, §64, 18 Ιανουαρίου 2005, και *Alver κατά Εσθονίας*, αρ. 64812/01, §50, 8 Νοεμβρίου 2005).

37. Εξάλλου, όταν ο υπερπληθυσμός των φυλακών φτάσει σε κάποιο επίπεδο, το Δικαστήριο θεωρεί ότι η έλλειψη χώρου σε ένα σωφρονιστικό ίδρυμα μπορεί να αποτελέσει το κεντρικό στοιχείο που πρέπει να ληφθεί υπόψη στην εκτίμηση του κατά πόσο μια συγκεκριμένη κατάσταση είναι σύμφωνη με το άρθρο 3 της Σύμβασης (βλ. υπό αυτή την έννοια, *Karalevicius κατά Λιθουανίας*, αρ. 53254/99, §40, 7 Απριλίου 2005).

38. Το Δικαστήριο υπενθυμίζει ότι όσες φορές έχει εξετάσει θέματα ολοφάνερου υπερπληθυσμού έκρινε ότι από μόνο του το στοιχείο αυτό μπορεί να αρκεί για να συναχθεί η παραβίαση του άρθρου 3 της Σύμβασης. Κατά κανόνα, επρόκειτο για περιπτώσεις όπου ο προσωπικός χώρος που αναλογούσε στον προσφεύγοντα ήταν μικρότερος των 3 τ.μ. (*Σαμαράς και λοιποί κατά Ελλάδα*, αρ. 11463/09, §71, 28 Φεβρουαρίου 2012, *Τζαμάλης και λοιποί κατά Ελλάδα*, αρ. 15894/09, §49, 4 Δεκεμβρίου 2012, *Kantyreva κατά Ρωσίας*, αρ. 37213/02, §§50-51, 21 Ιουνίου 2007, *Andrei Frolov κατά Ρωσίας*, αρ. 205/02, §§47-49, 29 Μαρτίου 2007, *Kadikis κατά Λεττονίας*, αρ. 62393/00, §§55, 4 Μαΐου 2006, *Melnik κατά Ουκρανίας*, αρ. 72286/01, §102, 28 Μαρτίου 2006). Αντίθετα, όταν η έλλειψη χώρου δεν είναι τόσο ολοφάνερη, το Δικαστήριο λαμβάνει υπόψη του άλλες πτυχές που αφορούν τις υλικές συνθήκες κράτησης προκειμένου να κρίνει εάν μια συγκεκριμένη κατάσταση είναι σύμφωνη προς το άρθρο 3 της Σύμβασης. Έτσι, ακόμη και στις περιπτώσεις που ένας προσφεύγων είχε σε ένα κελί προσωπικό χώρο πιο σημαντικό, μεταξύ 3 τ.μ. και 4 τ.μ. , το Δικαστήριο συμπεράνε παρόλα αυτά ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 3 λαμβάνοντας υπόψη τη στενότητα σε συνδυασμό, για παράδειγμα, με την αποδεδειγμένη απουσία κατάλληλου εξαερισμού και φωτισμού (*Vlassov κατά Ρωσίας*, αρ. 78146/01, §84, 12 Ιουνίου 2008, *Babouchkine κατά Ρωσίας*, αρ. 67253/01, §44, 18 Οκτωβρίου 2007, *Trepachkine κατά Ρωσίας*, αρ. 36898/03, §94, 19 Ιουλίου 2007, και *Torreggiano και λοιποί κατά Ιταλίας*,

αρ. 57875/09, 46882/09, 55400/09, 57875/09, 61535/09, 35315/10 και 37818/10, §69, 8 Ιανουαρίου 2013).

39. Στην υπό κρίση υπόθεση, και όσον αφορά την αιτίαση την σχετική με τον υπερπληθυσμό, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι σύμφωνα με τα στοιχεία της Κυβέρνησης, ο προσφεύγων είχε τοποθετηθεί, από την 20^η Ιουνίου 2011, στην πτέρυγα που προορίζεται για όσους εργαζόντουσαν στις φυλακές, σε ένα θάλαμο 221 τ.μ. με 40 έως 56 κρατούμενους και δίπλα στον οποίο υπήρχε τουαλέτα επιφάνειας 23,56 τ.μ. με πολλά ντους, τουαλέτες και νιπτήρες. Συνεπώς, ο προσωπικός χώρος του προσφεύγοντος κυμαινόταν, σύμφωνα με τους υπολογισμούς της Κυβέρνησης, μεταξύ 3,43 τ.μ. και 4,8 τ.μ. όταν ο αριθμός των κρατουμένων κυμαινόταν μεταξύ 40 και 56. Ωστόσο, αυτή η εκδοχή των πραγματικών περιστατικών και αυτός ο τρόπος υπολογισμού δεν αμφισβητήθηκαν από τον προσφεύγοντα. Σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, ένας τέτοιος προσωπικός χώρος δεν μπορεί να αποτελέσει, από μόνος του, παραβίαση του άρθρου 3 της Σύμβασης (*G.C. κατά Ιταλίας*, αρ. 73869/10, §91, 22 Απριλίου 2014).

40. Επίσης ο προσφεύγων παραπονείται, όπως και δεκαοκτώ άλλοι προσφεύγοντες, για την έλλειψη προϊόντων καθαρισμού, έλλειψη ζεστού νερού, εξαερισμού και πόσιμου νερού, για έλλειψη ψυχαγωγίας, για ανεπαρκή θέρμανση κατά τον χειμώνα και ανεπάρκεια τροφής, αλλά το Δικαστήριο διαπιστώνει ότι ο ενδιαφερόμενος δεν προσκομίζει κανένα στοιχείο που να αμφισβητεί τη δήλωση της Κυβέρνησης σύμφωνα με την οποία ο θάλαμος είχε πέντε παράθυρα, ότι θερμαινόταν και ότι υπήρχε ζεστό νερό από ώρα 19:00 έως 19:30 και από ώρα 20:30 έως 21:00 τον χειμώνα και από ώρα 12:00 έως 13:00 και από ώρα 20:00 έως 21:00 το καλοκαίρι.

41. Το Δικαστήριο επισημαίνει επίσης, ότι η Κυβέρνηση προσκομίζει τιμολόγια ιδιωτικής επιχείρησης η οποία πραγματοποιούσε την απολύμανση των χώρων στη φυλακή καθώς και δελτία με το εβδομαδιαίο μενού των κρατουμένων. Επίσης, σύμφωνα με τις δηλώσεις της Κυβέρνησης, οι κρατούμενοι μπορούσαν να κοιτούν την τηλεόραση ή να αθλούνται στο προαύλιο της φυλακής ή στο γυμναστήριο (βλ. ανωτέρω παράγραφοι 13-15). Εντούτοις, στις παρατηρήσεις του, ο προσφεύγων δεν απαντά σε καμία από τις δηλώσεις αυτές και πολύ περισσότερο, δεν αναφέρει πώς τον επηρέαζαν

τα προβλήματα που διαπίστωσε η CPT στην φυλακή αυτή (ανωτέρω παράγραφος 20). Η απλή αναφορά σε προγενέστερη απόφαση του Δικαστηρίου που αφορά τις φυλακές της Λάρισας και σε έκθεση της CPT δεν αρκούν για να αναιρεθούν οι συγκεκριμένοι ισχυρισμοί της Κυβέρνησης σχετικά με τις διάφορες πτυχές της κράτησης του προσφεύγοντος.

42. Υπό τις συνθήκες αυτές, η Κυβέρνηση θεωρεί ότι οι συνθήκες κράτησης του προσφεύγοντος δεν μπορεί να θεωρηθούν ως αντίθετες στο άρθρο 3 της Σύμβασης, ιδίως υπό το πρίσμα των συνεπειών του υπερπληθυσμού των φυλακών.

43. Από τα ανωτέρω συνάγεται ότι δεν υπήρξε παραβίαση της διάταξης αυτής.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ, ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ, ΟΜΟΦΩΝΑ,

1. *Αποφασίζει* να διαγράψει την προσφυγή από το πινάκιο, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 39 της Σύμβασης όσον αφορά τους προσφεύγοντες με τους αρ. 4 έως 18,
2. *Αποφαίνεται* ότι τα ποσά που επιδικάζονται στους προσφεύγοντες με αρ. 4 έως 18 θα καταβληθούν απευθείας στον τραπεζικό λογαριασμό που έχουν υποδείξει οι δικηγόροι τους,
3. *Κηρύσσει* την προσφυγή παραδεκτή όσον αφορά τον προσφεύγοντα με τον αρ. 3, και απαράδεκτη όσον αφορά τους προσφεύγοντες με αρ. 1 και 2,
4. *Αποφαίνεται* ότι δεν υπήρξε παραβίαση του άρθρου 3 της Σύμβασης όσον αφορά τον προσφεύγοντα με αρ. 3.

Συντάχτηκε στα γαλλικά και εν συνεχεία κοινοποιήθηκε εγγράφως στις 29 Οκτωβρίου 2015, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 77§§ 2 και 3 του Κανονισμού του Δικαστηρίου.

Soren Nielsen

Andras Sajo

Γραμματέας

Πρόεδρος

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

1. Δημήτριος ΑΤΤΑΛΙΔΗΣ, ελληνικής υπηκοότητας, γεννηθείς στις 13 Ιουνίου 1958
2. Λεωνίδας ΑΛΒΑΝΟΣ, ελληνικής υπηκοότητας, γεννηθείς στις 7 Σεπτεμβρίου 1967,
3. Baskim-Kristo RASHO-HALIJANI, αλβανικής υπηκοότητας, γεννηθείς την 1^η Ιανουαρίου 1969,
4. Γεώργιος ΚΑΛΑΜΙΩΤΗΣ, ελληνικής υπηκοότητας, γεννηθείς στις 27 Νοεμβρίου 1981
5. Παναγιώτης ΒΑΣΙΛΟΠΟΥΛΟΣ, ελληνικής υπηκοότητας, γεννηθείς στις 25 Αυγούστου 1987
6. Αθανάσιος ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ, ελληνικής υπηκοότητας, γεννηθείς στις 15 Μαρτίου 1980
7. Taliat KADIROGLOU, ελληνικής υπηκοότητας, γεννηθείς στις 11 Νοεμβρίου 1970
8. Σταύρος ΚΑΡΑΧΑΛΙΟΣ, ελληνικής υπηκοότητας, γεννηθείς στις 15 Δεκεμβρίου 1981
9. Γεράσιμος ΚΟΡΑΚΑΣ, ελληνικής υπηκοότητας, γεννηθείς στις 15 Ιανουαρίου 1965
10. Γεώργιος ΛΟΥΛΟΥΡΓΑΣ, ελληνικής υπηκοότητας, γεννηθείς στις 27 Σεπτεμβρίου 1974
11. Χρήστος ΛΕΝΤΕΡΗΣ, ελληνικής υπηκοότητας, γεννηθείς την 1^η Ιανουαρίου 1984
12. Νικόλαος ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΣ, ελληνικής υπηκοότητας, γεννηθείς στις 21 Ιανουαρίου 1952
13. Φερήτ-Δημήτριος ΣΕΡΙΦΟΓΛΟΥ, ελληνικής υπηκοότητας, γεννηθείς την 1^η Απριλίου 1973

14. Σώζων ΧΑΛΗΛΟΠΟΥΛΟΣ, ελληνικής υπηκοότητας, γεννηθείς την 1^η Ιανουαρίου 1990
15. Βασίλειος ΦΡΑΓΚΟΥΛΗΣ, ελληνικής υπηκοότητας, γεννηθείς στις 7 Ιανουαρίου 1978
16. Aydin ALI OGLOU, ελληνικής υπηκοότητας, γεννηθείς στις 23 Ιουλίου 1972
17. Mihai-Bogdan CIUBOTARU, ρουμανικής υπηκοότητας, γεννηθείς στις 13 Σεπτεμβρίου 1987
18. Sami MANDALAWY, ιρακινής υπηκοότητας, γεννηθείς την 1^η Ιουλίου 1958

Ακριβής μετάφραση από το συνημμένο έγγραφο

Η μεταφράστρια

Μαρία Καραμπάτσα